

Dr. habil. Krajnc Zoltán - Gönczi Gabriella

ADALÉKOK A KÖZELMÚLTBÓL (MÁSODIK RÉSZ):

A REPÜLŐ ÉS LÉGVÉDELMI CSAPATOK HARCTEVÉKENYSÉGI FORMÁI, AZAZ HOGYAN GONDOLKOZTUNK A LÉGI HADVISELÉSRŐL A NATO-TAGSÁGUNK ELŐTT

BEVEZETÉS

Ez a dolgozatunk a folytatása az „*Adalékok a közelmúltból (első rész): a volt honi légvédelmi csapatok harctevékenységi formái*” című cikkünknek, amelyben feltártuk a volt honi légvédelmi csapatok idejében, a rendszerváltozás előtt, alkalmazott harctevékenységi formákat. A folyamat azonban csak úgy teljes, ha megvizsgáljuk a rendszerváltozás utáni és a NATO-tagságunk előtt uralkodó légi hadviselési paradigmákat. Megítélésünk szerint ez fontos adalék lehet, ahhoz, hogy jobban megértsük a NATO-teóriák adaptálásának folyamatát, valamint azt, hogy milyen elméleti alakra kellett építeni az első hadművelési doktrínákat és a személyi állomány felkészítését.

A MAGYAR HONVÉDSÉG REPÜLŐ ÉS LÉGVÉDELMI CSAPATAINAK TERVEZETT HARCTEVÉKENYSÉGI FORMÁI

A Magyar Köztársaság elleni fegyveres agressziót a fegyveres erők **hadászati védelmi hadműveletével** kívántuk visszaverni, mely definíciószerűen¹ a következőt jelenti „*a Magyar Köztársaság fegyveres erőinek az országot ért agresszió elhárítását szolgáló fegyveres küzdelme, az MH csapatai által - alapvetően az ország területén és légterében, egységes hadászati elgondolás és terv alapján - végrehajtott védelmi hadműveletek, ütközetek és harcok összessége.*”

A **hadászati védelmi hadművelet** a következő fő tartalmi a összetevőkből állt:

- a Magyar Honvédség csapatainak és a kijelölt Határőr erőknek a határközeli első **védelmi-, és légvédelmi hadművelete(i)**,
- a hadművelési főirányokon kívüli területek (terepszakaszok, irányok) **katonai ellenőrzése**, valamint
- a fontosabb objektumok őrzés-védelme.

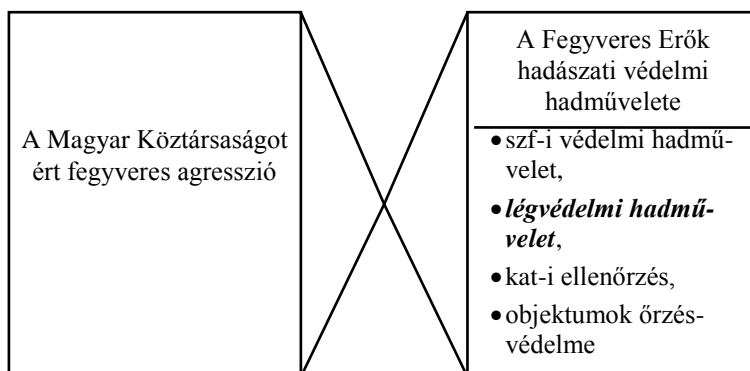
¹Ált(62. A Magyar Honvédség ideiglenes hadművelési utasítása, Honvédelmi Minisztérium, 1994

A repülő és légvédelmi csapatok - deklarált - harctevékenységi formái „*alkalmazkodtak*” a nyugati elvek szerinti - harcászati légiereő alkalmazásának formáihoz, „*tisztán*” követő jellegűek voltak, így a harctevékenységi formák mindig választ adtak a harcászati légiereő által „*használt*” megfelelő tevékenységi formára.

Mik is voltak a harcászati légiereő harctevékenységi formái ?

A hadászati szintű - haditevékenységi forma - a **légi hadjárat** (hadászati művelet), ami általában a teljes háború időszakában a légiereő (repülőerők) tevékenységét meghatározza, a háború céljainak elérésére irányul. Más megfogalmazás szerint² „*hadászati művelet, a háborúban folyó fegyveres küzdelem légi hadműveletekből, légi tevékenységekből álló összetevője, a repülőerők alkalmazásának azon formája, melyet az adott hadszíntéren (háborús szintéren) a legfelsőbb katonai parancsnokság egységes elgondolása és tervei alapján, más haderőnemekkel együttműködve, vagy önállóan a háború céljainak elérése érdekében folytatnak.*”

A **légi hadműveletet** a harcászati légiereő a légi hadjárat egy-egy fő feladatának a végrehajtása érdekében hajtja végre, célja, hogy kedvező feltételeket teremtsen a további saját és más haderőnemek tevékenységéhez. Tartalmilag **légi tevékenységekből** - mint a harc feladat sikeres végrehajtását célzó összehangolt repülések összessége - és légi támadásokból áll.

1. ábra. A hadászati védelmi hadművelet

A **légi támadás** a légi hadviselési eszközöknek az ellenség katonai és fontosabb polgári objektumainak pusztítására (bénítására, lefogására) irányuló összehangolt tevékenysége. A légi támadást a különböző jelzői (tömeges, összpontosított, szisztematikus, vagy rendszeres) minősítik.

A **tömeges légitámadás** esetén az adott ország (koalíció) a légi hadviselési eszközeinek egészét (túlnyomó többségét) egyidőben (rövid idő alatt) veti harcba, az **összpontosított légitámadás**ban a harcászati légiereő az erő kifejtését meghatározott szempontok szerint kiválasztott objektumok pusztítására (bénítására, lefogására) összpontosítják.

A **szisztematikus (rendszeres) légitámadást** a harcászati légiereő két légi támadás közötti szünetekben a folyamatos ráhatás és az elért eredmények megszilárdítása érdekében hajtja végre.

² Alapvető fogalmak, kategóriák, ZMKA Lé. és re. haderőnemi fakultás, 1993, nytsz.: 820\4, (6. oldal)

A légi támadás központi eleme a **légi csapás**, amely a légi hadviselési eszközök határozott ráhatása az ellenséges objektumokra azok pusztítása (bénítása, lefogása) céljából.

Most nézzük meg milyen harctevékenységi formák voltak szembeállítva a harcászati légierő tevékenységi formáival!

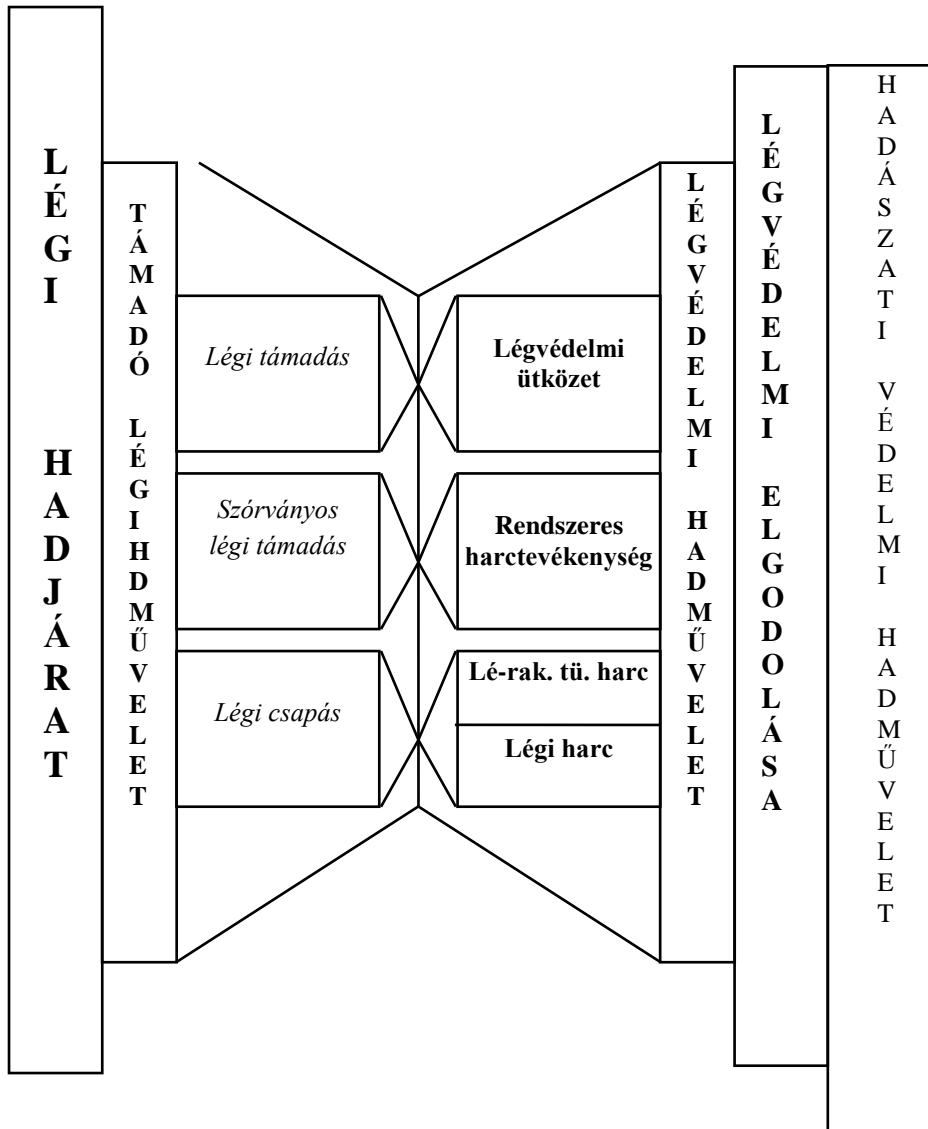
Ennek legfontosabb eleme a **légvédelmi hadművelet** volt, amely a repülő és légvédelmi csapatok egységes elgondolás és terv alapján, feladat, hely és idő szerint egyeztetett, egymással kapcsolatban álló **légvédelmi ütközeteinek, rendszeres harctevékenységeinek, légvédelmi harcainak** összessége az ellenség támadó légi hadműveletének visszaverésére, s így a kijelölt objektumok, csapatcsoportosítások légvédelmi oltalmazása a légi ellenség csapásai ellen.

A légvédelmi hadművelet tartalmi elemei voltak:

- a támadó légi hadviselési eszközök felderítése, a felderítési információk feldolgozása és továbbítása a megfelelő formában a felhasználók számára,
- a légi ellenség várható tevékenysége elgondolásának felfedése,
- légvédelmi harcok, légvédelmi ütközetek megvívásával, rendszeres harctevékenységek végrehajtásával az oltalmazási feladatok megoldása,
- elektronikai harc a saját eszközeink harci alkalmazhatóságának biztosítására,
- hadműveleti-, és harcászati manőverek az erő kifejtés összpontosítása, áthelyezése.
- a hadművelet-, harcok mindenoldalú biztosítása.

A **légvédelmi hadművelet** akkori **prognózisa szerint** a légi ellenség a harctevékenységek kezdeti időszakában erő kifejtését várhatóan a légi fölény kivívására fogja összpontosítani, az első légi támadás(ok) a légvédelmi rendszer egyes elemeinek (a határközelben települt rádiótechnikai alegységek állásai, a harcászati repülők repülőtere, a légvédelmi rakéta alegységek harcrendjei, harcirányító pontok) „*kikapcsolására*” irányulhatnak. A berepülések mélysége - az országhatártól - kb. 40-50 km-re valószínűsíthetőek, így a légvédelmi harctevékenységek térbeli kiterjedése is erre a mélységre kell korlátozódnia. A légvédelmi hadművelet további menetében a következő légi támadások visszaverése során - az ország mélységében elhelyezkedő objektumok légvédelmi oltalmazásakor - a repülő és légvédelmi csapatok harctevékenysége átfoghatja a Magyar Köztársaság teljes légtérét.

A légvédelmi hadművelet megvívása során a repülő és légvédelmi csapatok az erő kifejtésüket mindig azon feladatok végrehajtására, azokba az irányokba, körzetekbe összpontosítják, amelyekre a légi ellenség fő tevékenysége irányul, ezért a légvédelmi hadművelet kezdeti időszakában a légvédelmi rendszer első lépcsőjében települt hadműveleti elemek, csapatcsoportosítások oltalmazására, azt követően pedig a védelmi hadműveletet folytató szárazföldi csapatok csoportosításai elleni légi csapások elhárítására, majd - optimális esetben - az ellencsapásban résztvevő szárazföldi csapatok előrevonási útvonalainak, sávjának és az ellencsapás körzetének légvédelmére fordítják fő figyelmüket.

2. ábra. Az ellenséges légierő és a re. és lé. cs. harctevékenységi formáinak kapcsolatrendszere

A repülő és légvédelmi csapatok - az alaprendeltetésükön kívül - harctevékenységet folytathattak a szárazföldi csapatok érdekében, például, csapásmérés az ellenség mélységében elhelyezkedő vezetési pontok, csapatcsoportosítások és más kiemelt fontosságú célpontok ellen.

A **légvédelmi ütközet** azon összehangolt légvédelmi harcok összessége, melyet a légvédelmi hadművelet egy részfeladatának megoldására - egy légi támadás visszaverésére - hajtanak végre, így a légvédelmi ütközet megvívásának célja a légi ellenség (tömeges, vagy összpontosított jellegű) légi támadásának elhárítása, s ezzel az oltalmazási feladatok megvalósítása. A légvédelmi ütközetet viszonylag korlátozott térségben és időtartamban vívják meg. A légvédelmi ütközet kezdetének azt az időpontot tekintjük, amikor a repülő és légvédelmi csapatok hadműveleti felépítésének első lépcsőjében települt rádiótechnikai alegységek a levegőben felderítik a légi támadásban résztvevő első légi kötelékeket, az ütközet befejeztének, pedig azt, amikor az utolsó légi hadviselési eszköz is elhagyja a magyar légteret.

A **rendszeres harctevékenység** a repülő és légvédelmi csapatoknak - az ellenség két légi támadása, azaz két légvédelmi ütközet közötti időszak - harctevékenységi formája, melyet az ellenség szisztematikus légi támadásának elhárítására hajtanak végre, összehangolt légvédelmi harcok sorozata, melyek sikeres végrehajtásával biztosíthatóak a manőverek és a helyreállítási feladatok.

A rendszeres harctevékenységek sikeres megvívásával megvalósítható az ország fontosabb objektumaira mérendő ismételt légi csapások elhárítása, az ellenség légi felderítésének megakadályozása, valamint a saját csapatok manővereinek, átcsoportosításainak oltalmazása és a csapások következményeinek felszámolása, a megbontott légvédelmi rendszer helyreállítása.

A rendszeres harctevékenység végrehajtása során a légvédelmi harcok korlátozott számban kerülnek lefolytatásra, míg a harctevékenységek térbeli kiterjedése, akár jelentősen, meghaladhatják a légvédelmi ütközetek körzeteit, megvívását bonyolítja az a tény, hogy a légvédelmi ütközetek közötti szünetekben kerül végrehajtásra, amikor a repülő és légvédelmi csapatok fő feladataként a csapások következményeinek a felszámolása, a légvédelmi rendszer helyreállítása és a további harctevékenységekre való közvetlen felkészülés jelentkezik.

A rendszeres harctevékenység vezetésének megszervezésénél alapnak tekintik a centralizált vezetési formát, mert a végrehajtás során a harctevékenység viszonylag nagy földrajzi kiterjedésben, a légi támadásokhoz viszonyítottan kisebb számú csapásmérő- és felderítő kötelék részvételével történik, ami az erők-eszközök gazdaságtalan felhasználását eredményezheti, ha a fegyvernemi magasabb egység-, egység- és alegység parancsnokok a légi célok megsemmisítésére önállóan, decentralizáltan hoznak elhatározást.

A légvédelmi hadművelet, a légvédelmi ütközet és a rendszeres harctevékenység a hadműveleti szintű, míg a légvédelmi harc, a légvédelmi rakéta- és tüzerharc, valamint a légi harc a repülő és légvédelmi csapatok harcászati szintű alkalmazási formái.

A **légvédelmi harc** a két haderőnem - a légvédelmi rakéta- és tüzer csapatok, valamint a harcászati repülők - légi hadviselési eszközök megsemmisítését célzó harcainak összessége.

A **légvédelmi rakéta- és tüzerharc** az alegységek cél, hely és idő szerint egyeztetett tüze és manővere az oltalmazási feladatok sikeres végrehajtása érdekében.

A **légi harc** az egyes repülőgépek, repülőalegységek és egységek **tüze** és **manővere** a légvédelmi oltalmazási feladatok végrehajtása céljából.

A repülő és légvédelmi csapatok harctevékenységi formáihoz szorosan kötődő fogalom a **harctevékenységi mód**³ kategóriája, melynek három változatát különböztetünk meg :

- a kijelölt objektumok (körzetek) oltalmazása a repülő és légvédelmi csapatok alapvető erőkifejtésének a főirányokban történő összpontosításával, a rendelkezésre álló erők és eszközök egyidejű (rövid idő alatt történő) harcbevételével,

³Ált(62. A Magyar Honvédség ideiglenes hadműveleti utasítása, Honvédelmi Minisztérium, 1994

- a kijelölt objektumok (körzetek) oltalmazása az erő kifejtésnek meghatározott terepszakaszokon, zónákban történő elosztásával, a rendelkezésre álló erők *folyamatos harc* bavitésével,
- az erő kifejtésnek és a harc bavitésnek a *kombinált alkalmazása*.

BEFEJEZÉS

Összegzésként megállapíthatjuk, hogy: a harci alkalmazásra tervezett harctevékenységi formák nem „lépték túl” a „honi légvédelem”, a „légvédelmi csapatok” szemléletmódon, továbbá, a harctevékenységi formák „tisztán” (honi) légvédelem orientáltak voltak. A repülő és légvédelmi csapatok - deklarált - rendeltetésének és feladatrendszerének csak a légvédelmi típusú részeit „fedték le”, nem tekintették egyik harctevékenységi forma részének sem a szárazföldi csapatok érdekében végrehajtandó tevékenységeket (csapásmérés, légi biztosítás, szállítás, stb.).

Könnyen belátható az is, hogy a hadművelleti szintű formák (légvédelmi hadművelet, légvédelmi ütközet, rendszeres harctevékenység) és a légvédelmi összefegyvernemi forma (légvédelmi harc) „csak” egyfajta „*ernyő (gyűjtő) definíciók*”, így csupán meghatározott céllal vívott- és egybegyűjtött légvédelmi rakéta-tüzér- és vadászrepülő légi harcok összessége. E logikát követve kijelenthetjük, hogy az összes tárgyalt harctevékenységi forma központi eleme - lényege - a két tüzefegyvernem harca, a tüze és a tűzkiváltás érdekében végrehajtott manővere volt. Az is megállapítható, hogy a haderőnem harctevékenységi formáinak elméletrendszere logikailag nem tiszta, nem következetes minden szempontból, így természetszerűleg nem egyezik teljes mértékben az első részben tárgyalt - általában vett - „*forma elmélettel*”.

Végezetül vizsgáljuk meg azt, hogy hol voltak rések az elméletben és azt, hogy hol jelentkeztek „*illesztetlenségi*” problémák az általános elmélet és a konkrét - a repülő és légvédelmi csapatok harctevékenységi formáinak - elmélete között. Az ellentmondások feltárása előtt le kell szögezni azt a tényt, hogy a repülő és légvédelmi csapatok harctevékenységi formái követő jellegűek, s így az agresszor légierőjének alkalmazási formáihoz kellett, hogy „*idomuljon*”.

A fentiek ellenére az ellenséges légierő *légi hadjáratával* - mint hadászati művelettel - szemben nem állítottak hadászati szintű (jelentőségű) haditevékenységi formát, pedig az általános elmélet a haditevékenység formáit csak gyűjtőfogalomként definiálja, mint az egyes haderőnemek által folytatott tevékenységek összességét. Bár volt ennek az ellentmondásnak a feloldására kísérlet, mert egyes irodalmak közvetetten a hadászati védelmi hadművelet ún. *légvédelmi elgondolását* tekintették „*legfőbb*” mozgatónak, ezért - kimondatlanul - ezt állították szembe az ellenséges légierő tevékenységét a teljes háború időszakára meghatározó légi hadjáratával.

A másik fő ellentmondás az általános elmélettel, az hogy az ott felsorolt - és általánosan elfogadott - formák (hadművelet, ütközet, harc, csapás és folyamatos harctevékenység) nem egyeztek meg teljes

mértékben az ellenséges légierőnek és a saját repülő és légvédelmi csapatoknak tulajdonított formákkal. A repülő és légvédelmi csapatok vonatkozásában a hadművelet, ütközet és harc alkalmazása azonos, de a rendszeres harctevékenység már nem feltétlen azonos a folyamatos harctevékenységgel, ami a csapatok harctevékenységi módjában jelent meg. Az ellenséges légierőnél a hadművelet, harc és csapás egyeztet.

A korábbi elmélet⁴ szerint a (légi) csapás megegyezett a „*mostani*” légi támadás fogalmával, melyet az idegen hadseregek alkalmazásának kérdéseivel foglalkozó szakemberek a 80-as évek végétől vezettek be, hogy ne legyen a „*csapásban csapás*”, de ezzel újabb rést ütöttek az elméleten, mert a támadás - általánosságban - csak mint a harc fajtájaként volt definiált.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- [1] Ált\62. A Magyar Honvédség ideiglenes hadműveleti utasítása, Honvédelmi Minisztérium, 1994
- [2] Maloványi Sándor: A légierő helye és szerepe az USA és a NATO katonai doktrínájában, ZMKA-jegyzet, 1973, nytsz.:236/2299
- [3] A Szovjet Hadtudomány Enciklopédiája, MNVK, Zrínyi Katonai Kiadó, Bp., 1985
- [4] Katonai Értelmező Szótár, Zrínyi Katonai Kiadó, Bp., 1976, ISBN 963 326 178 3
- [5] Hadtudományi Lexikon, Magyar Hadtudományi Társaság, Akadémiai Kiadó, Bp., 1995, főszerk.: Dr.Szabó József, ISBN 963 045 226 X,8
- [6] Szovjet Katonai Enciklopédia, MNVK Tudományos Osztály MNVK Szabályzatszerkesztő és Kooperációs Osztály, Zrínyi Katonai Kiadó, Bp., 1985,
- [7] Alapvető fogalmak, kategóriák, ZMKA Lé. és re. haderőnemi fakultás, 1993, nytsz.:820\4;

⁴ Maloványi Sándor: Az MNK ellen várható légi-, légi-kozmosz hadművelet elvi felépítése és valószínű lefolyása, ZMKA-jegyzet, 1971, nytsz.:236/2297